

ЮЩЕНКО В. 28 ТИЖНІВ УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРІЇ (РІВНЕ, 2003. – 88 с.)

Сучасні політологи нерідко ототожнюють політика з державцем, доводячи, що перший обов'язково повинен володіти державницьким мисленням. Однак, як відзначав визначний англійський прем'єр-міністр Вінстон Черчілль, „відмінність державного діяча від політика в тому, що політик орієнтується на наступні вибори, а державний діяч – на наступні покоління”. Сьогодні, коли багато в чому вирішується майбутнє України, нашої України, найбільшим злом є недержавність. В наш час, як ніколи, актуальними залишаються міркування В'ячеслава Липинського, висловлені ним на сторінках славнозвісних „Листів до братів-хліборобів” на початку 20-х років минулого століття.

„Не державність – так зветься наша хвороба, – відзначав Липинський. – Ця хвороба зовсім інша, ніж – подібна до неї по своїм зовнішнім ознакам – поневоленість. Ми – всі мешканці України – не єсть громадянством поневолені; ми – громадянство недержавне. Це значить, що ми держави як реального втілення нашої окремішності не маємо не тому, що ми всі хочемо її мати, але нам якась зовнішня чужоземна сила в цьому заважає. Держави ми не маємо тому, що ми не уміємо самі в собі хотіння своєї власної держави розвинути, його в цілیم нашім громадянстві розбудити і це хотіння відповідним методом його організації, своїми власними місцевими силами здійснити”. На глибоке переконання Липинського, „хвороба недержавности має своє джерело не в причинах зовнішніх – вона не травматичного походження, як хвороба поневолености – а викликана вона причинами внутрішніми, органічними, без усунення яких ніякі найбільше сприяючі зовнішні умови, ніякі найвірніші союзники, ніякі, навіть найкращі, зовнішні „орієнтації”, абсолютно нічого не допоможуть...”. Народ повинен сам творити історію, опираючись на історичні традиції, виправляючи в сучасних умовах колись зроблені помилки.

Віктор Ющенко є саме тим державним діячем, який добре знає історію рідного народу, мислить реальними категоріями, думаючи не лише про сьогоднішній день, але й про перспективне майбутнє. В цьому нас переконує його книга „28 тижнів української історії”, яка нещодавно побачила світ. „Теми зібраних тут публікацій, – пише автор, – були підказані розмовами з різними людьми в багатьох містах і селах України, запитаннями на зустрічах, листами і записками виборців. Мені довелося пояснювати позицію „Нашої України” з багатьох питань – від голодомору до війни в Іраку, від політичної реформи до кризи в сільському господарстві. Я дуже ціную цей діалог і сподіваюся, що збірник допоможе продовжити його, розширити коло співрозмовників. Вірю, що разом ми знайдемо шлях, що веде до процвітання України і добробуту її народу”.

Для Віктора Ющенко історія не стільки наука про сиву давнину, як інструмент для кращого розуміння нашого сьогодення. „Ми уявляємо собі роль історичних текстів зовсім інакше, ніж Геродот, Фулідід чи Тіт Лівій. Для „батьків історії” події були лише прикладами, які ілюстрували висновки про правильність чи неправильність певних моделей поведінки в політиці чи в особистому житті. Муза Кліо надихала історика так само, як інші музи надихали поетів чи драматургів. Питання „що насправді відбувалося при Марафоні?” сприймалося так само, як тепер сприймається „що насправді трапилось із Назаром Стодолею?”. „Кому розкіш дорога, а не мила цнота // Перед тими накажи зачинить ворота”, – так у XVII столітті Герасим Смотрицький підсумував свій переказ Плутарха. Це вже набагато пізніше історія як наука відійшла від спроб виховання громадян і зосередилася на інтерпретаціях подій або документів. Але стародавня мудрість – хто не вмів робити висновків з минулого, той приречений на його повторення – й досі стосується і подій, і цілей політиків, і методів їх досягнення”.

У статті „Тарас Шевченко: прочитання між урочистостями” Віктор Ющенко закликає до переосмислення творчої спадщини Великого Кобзаря, адже „нове прочитання Шевченка потрібне українському суспільству, яке досі важко і повільно шукає відповідей на багато питань про національну ідентичність, про державу, про мову, про культуру...”

Його думка може підтримати українське суспільство в пошуку правильних політичних рішень, від яких залежить майбутнє держави і народу". Саме з іменем Тараса Шевченка Віктор Ющенко пов'язує здобуття Україною незалежності. „Рационалісти вважають, - констатує він, - що море, яке розступилося, і гори, якими рухас віра, є лише поетичними образами. Вони ніколи не зрозуміють, що це віра поета створила незалежність України. Хоча це відбулося через багато років після смерті академіка Шевченка, що прийшла до нього теж у березні. Спасибі йому за те, що він мав таку віру, дав нам її зразок”.

Невблаганно пливе час, який у своєму часовому просторі віддаляє нас від Шевченка, від тих часів, коли жив і творив український Кобзар. Проте, велике бачиться на відстані. „Глибина Шевченка-академіка і мислителя розкривається лише тепер, коли підбиваються підсумки ХХ століття. Тепер стали зрозумілішими слова Франка про „нові, світлі шляхи”, які Шевченко відкрив світові. Так само як і те, чому вони так довго не сприймалися отими „професорами і книжними вченими”. Геній виявився глибшим за багатьох діячів з університетськими дипломами. Нездатність його зрозуміти і визнати його правоту вони приховували народницьким міфом про дядька в шапці і кожусі. Насправді „Кобзар” засвідчує не просто високий академічний рівень автора. Він засвідчує справжню інтелектуальну свободу, здатність не повторювати філософську моду, а бачити суть речей”. Заслуговує на увагу глибинна теза Віктора Ющенко, що „крім віри Шевченко сильний своїм розумом, силою думки, „що у вогні не спопеліє”. Його ідеї дуже глибокі, Шевченко різними шляхами перехрещується з іншими європейськими мислителями... Піднявшись до вершин його думки, ми зможемо багато зрозуміти і побачити”.

Віктор Ющенко завжди приділяв значну увагу ролі української мови як фактору національної ідентичності. Відомий афоризм Делеза, що „все є політика”, він суттєво доповнив: „Мова теж. Можливо, навіть у першу чергу”. Безперечно, у „визначенні національної ідентичності, формуванні державності українська мова відіграє особливу політичну роль. Державна роль української мови не спрямована на обмеження розвитку інших мов. Але розмивання державності української мови означає розмивання самої державності”. Ющенко, здається, навіть дещо заздрить росіянам у їх чіткій позиції стосовно мови: „Замість анафем або оплакування російської мови в Україні, варто було б повчитися в росіян їх ставленню до державної мови. Вся Росія, держава і народ єдині в розумінні того, що російська мова – це основа основ нації. Це розуміння формувалося століттями”.

А як питання державності мови стоїть в Україні? „Українці, - відзначає В.Ющенко, - можуть лише заздрити такому цілісному розумінню фундаментальної важливості мови. У більшості промов і публікацій досі мовні проблеми зводяться лише до питань діловодства і освіти. Українська влада не може чи не хоче зрозуміти ключову роль мови для існування культури, а через неї – для існування сучасної політичної спільноти і державності. Через те до сьогодні в Україні немає виразної культурної політики, розмитою залишається національна ідентичність. До цього часу предметом дискусій є навіть роль української мови порівняно з мовами інших етнічних груп в державі, в офіційних документах, у виступах посадових осіб”. До цього лише додамо, що ЦВК повинна була добре все зважити, перш ніж реєструвати кандидатами в Президенти осіб, які взагалі не володіють мовою народу, інтереси якого в разі перемоги представлятимуть. Це один з багатьох парадоксів сучасного політичного життя України.

У збірнику статей Віктора Ющенко особливої уваги заслуговує наукова розвідка „Голодомор: почути голоси крізь мовчання”. Ще Павло Тичина намагався з'ясувати винуватців голоду 1932-1933 років в Україні: „Хто ж тобі зготовив цей кривавий час? // Хто ж так люто кинув на поталу нас?”. Для В.Ющенко нема сумнівів, що „голод був штучно організованим, він був інструментом геноциду проти українського народу... Голодомор став інструментом знищення української культури, ліквідації залишків державності України в соціально-культурній сфері”. Історики ще довго шукатимуть відповіді на питання, пов'язані з правдивим висвітленням подій першої половини 30-х років, однак,

правий Ющенко, що „правда і пам'ять про голодомор мають бути спрямовані не в минуле, а насамперед у теперішнє і майбутнє”. Тоді, на початку 30-х, про голодомор писали друковані засоби масової інформації багатьох країн. Знали про голод і в Закарпатті, а до Східної Галичини намагались пробитися через сталінські заслони тисячі українських селян з Великої України. Однак, на превеликий жаль, мовчали тільки всередині України. Чому? Ющенко пояснює такий стан справ наступним чином: „Мовчання людей, що гинули в селах, зрозуміле. Смерть, насильство, терор, страх є достатньо переконливими поясненнями... Страшну правду тихо розповідали селяни, яким пощастило завербуватися на ударні будови першої п'ятирічки. Але на той час громадяни Країни Рад вже навчилися тримати свої спостереження при собі. Чекісти швидко вжили заходів, голодні жебраки зникли, розмови припинилися”.

Як реагувала на голодомор тогочасна українська політична еліта? Вони теж мовчали, хоч серед них було багато людей, що хотіли добра Україні. Ця мовчанка їх не врятувала від трагічної участі. Переважна більшість їх теж була знищена, лише трохи пізніше. Урок їхнього мовчання полягає в тому, що відмова від суверенітету держави в обмін на красиві гасла може стати смертельною небезпекою для країни, для народу і для політиків, які на таке погоджуються. Важко не погодитися.

На сторінках історико-популярних нарисів Віктора Ющенка йдеться про Миколу Зерова, Бориса Пастернака, Володимира Сосюру та багатьох інших. Що стосується Миколи Хвильового, то його В.Ющенко характеризує як „найталановитішого, найглибшого і, можливо, найсуперечливішого”, який „був великим патріотом України, мріяв про швидкий розвиток її культури, відстоював її самобутність. Він хотів орієнтувати українську культуру на Європу, аргументуючи це високим рівнем західної культури. Він не повірив у модну в той час теорію „занепаду Європи”, хоч і проголошував якийсь „азіатський ренесанс”, жонглюючи марксистськими ідеологемами”. Творчість Миколи Хвильового вводила європейський контекст в українську культуру, хоча письменник не встиг закінчити навіть четвертого класу гімназії.

Незаперечним є висновок Ющенка, що „європейська культура виросла з села, так вона сама себе розуміє з часів римлян. Вхідження України в європейський культурний простір не означає відкидання наших коренів. Ми цікаві світу, якщо можемо дати йому щось своє, особливе. Серед цього особливого і сучасний Микола Хвильовий і древнє народне мистецтво. Вслухаючись, можна почути ще багато голосів, що можуть багато розповісти після довгого мовчання. Їх треба слухати і зрозуміти. Бо це наша історія. А хто забуває історію, той ризикує побачити її повторення”.

Не пройшла поза увагою Віктора Ющенка ще одна трагічна сторінка української історії – Друга світова війна. У статті „День пам'яті” автор констатував, що „фронт двічі прокотився Україною, засипаючи її солдатськими могилами, випалюючи й руйнуючи міста і села. На окуповану територію прийшов „новий порядок”, закрутилася нелюдська машина: розстріли, голод, примусова праця, концтабори. Це вже була війна не за лінію кордону і не за державний устрій, це була війна кожної людини за право на життя – для неї, для її батьків і для її дітей. У цій війні український народ боровся на останньому рубежі”. Про війну на її руйнівні наслідки для українського народу Віктор Ющенко багато чув від батька, який служив прикордонником, у перші дні війни був тяжко поранений під Мінськом. „Далі – полон, спроби втечі, відправка до „фабрики смерті” – Освенцім. Тут мого батька, Андрія Андрійовича, хотіли перетворити на номер 11367, на два рядки в обліковій книзі. Про концтабір ний жах найкраще свідчать цифри. З півтора мільйона в'язнів вижили лише сто тисяч, кожен п'ятнадцятий. Серед тих, хто пройшов табірне пекло, - близько 15 тисяч радянських солдатів. Вижили лише 96, один на 150. Батькові пощастило”. Перед істориками ще багато завдань, які необхідно виконати: „Соромно, але ми досі не знаємо, де могили всіх героїв і мучеників на цьому шляху. Ми часто не знаємо навіть їхніх імен. А за кожною моторошною цифрою – люди, мільйони людей. Назвати їх усіх поіменно і згадувати в родині й державі – обов'язок усіх громадян України...”

До сьогодні точиться суперечка між істориками щодо визнання чи невизнання вояків УПА воюючою стороною у Другій світовій війні. Мабуть, вже давно прийшов час наслідувати приклад генерала Ф. Франко, який спорудив у Мадриді спільний монумент для іспанців, які загинули під час війни 1936-1939 років. Толерантну позицію займає і Віктор Ющенко: „Українці воювали в різних мундирах, багато було і тих, хто мав мужність почати визвольну боротьбу під власними прапорами. Насправді місце у світовій війні за людяність проти тоталітаризму визначали не тризуб чи зірочка на пілотці. По один бік у ній – радянські солдати, партизани та воїни-повстанці, що воювали з німецькими загарбниками. По інший бік – ті, хто знищував полонених у таборах смерті й топив у морі біженців із Кенігсберга”. До цих справедливих слів важко щось ще додати.

Багаторічна боротьба українського народу за незалежність завершилася перемогою 24 серпня 1991 року. Незалежність України не була ні подарунком, ні випадковістю. Вона була не кабінетною мрією інтелектуалів, а волею народу, який на різних поворотах історії, під різними прапорами вів за нею вперту боротьбу. Однак ця боротьба ще не закінчилася, вона триває. У статті „Незалежність в історії”, яку, багато в чому, слід вважати кредою, Віктор Ющенко закликає: „Врятувати Україну від деградації, подолати відставання, дати шанс на майбутнє може лише зміна влади... Щоб історія України мала гідне продовження, демократичні сили мають добитися проведення демократичних, чесних і прозорих президентських виборів у встановлений Конституцією термін. Для цього мають бути створені механізми, структури, але найголовніше – консолідація всіх демократичних, патріотичних сил”. 31 жовтня 2004 року завершиться протистояння двох сил – України влади і України народу, яку на виборах представляє всенародний кандидат Віктор Ющенко. В його перемогу вірять навіть захисники цього режиму, хоча не наважуються вголос говорити. Не викликає жодних сумнівів, що після 31 жовтня Україна вступить у новий, більш якісний, етап свого розвитку.

М. Вегеш (Ужгород)

РЯБЧУК М. ЗОНА ВІДЧУЖЕННЯ. УКРАЇНЬСЬКА ОЛІГАРХІЯ МІЖ СХОДОМ І ЗАХОДОМ (К.: КРИТИКА, 2004. – 224 с.)

У Львові, який справедливо вважається крупним науковим і культурним центром, є багато істориків та політичних публіцистів, проте книги лише двох викликають величезний резонанс в українському суспільстві, близькому і далекому зарубіжжі. Директор Інституту історичних досліджень Львівського національного університету імені Івана Франка професор Ярослав Грицак в останній своїй праці „Страсті за націоналізмом” (2004) чітко заявив: „Хочу ствердити, що Україна має саме стільки націоналізму, скільки потрібно, щоби забезпечити належний мінімум політичної стабільності в державі”. Дослідник доводить, що в сучасних умовах відбувається закономірний процес зближення двох Україн – Східної (проросійської) та Західної (проєвропейської).

Протилежну позицію займає найвідоміший український політичний есеїст Микола Рябчук. Його книги „Від Малоросії до України”, „Дилеми українського Фауста: громадянське суспільство і „розбудова держави”, „Дві України: реальні межі, віртуальні війни” присвячені актуальним проблемам українського націотворення. Якщо Я. Грицак не бачить великого трагізму в роздвоєності України, то Микола Рябчук відзначає: „Суспільна амбівалентність, що виникла в Україні внаслідок десятиліть тоталітаризму та колоніалізму, стала відтак важливим об'єктом пропагандистських маніпуляцій, спрямованих на подальшу атомізацію суспільства й утримання його в не громадянському стані. При цьому об'єктивні відмінності між сходом України та її заходом використовуються для залякування населення „розколом” і „громадянським конфліктом” (що автоматично має асоціюватися з „громадянською війною”), для поглиблення недовіри між різними групами